

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СФЕРИ ПОСЛУГ ЯК ФАКТОР ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

У статті досліджується значення інформаційного потенціалу сфери послуг як фактора екологізації соціально-економічного розвитку регіону. Виявлені роль і значення інформаційних ресурсів й інноваційних структур типу "технологічний парк".

Ключові слова: інформаційний потенціал, сфера послуг, інформаційні ресурси, інноваційних структури, технологічний парк.

Вступ. Чернівецька область надзвичайно перспективний район у плані економічного розвитку та інформаційної привабливості сфери послуг. Основними чинниками інформаційної привабливості є: 1) унікальне географічне положення та різноманітність природних ресурсів (область розташована на перехресті магістральних шляхів Центральної, Південної та Східної Європи, на південному заході України у передгір'ї Українських Карпат по течії річок Дністер і Прут); 2) значний природно-рекреаційний потенціал (забезпеченість природно-рекреаційними ресурсами на 1 км² території і в розрахунку на одну особу відповідно в 1,4 та 1,8 рази вище, ніж пересічно по Україні); 3) соціально-політична стабільність і злагода (відсутність міжконфесійних і міжетнічних конфліктів), що створюють підґрунтя до того, щоб вважати область політично стабільною територією. Протягом десятиліть у злагоді та взаємному порозумінні проживають представники майже 80 національностей і народностей; 4) міжнародне співробітництво (економічні зв'язки більш ніж з 60-ма країнами світу), що виокремлює Чернівецьку область як найактивнішу в Україні щодо розвитку цього виду діяльності. Основними торговими партнерами є Німеччина, Італія, Туреччина, Російська Федерація, Польща, Румунія, Угорщина.

Постановка проблеми. Наразі особливої ваги набуває питання розвитку і стану інформаційності та розвитку інформаційних технологій у сфері послуг як важливого суспільного ресурсу. Вже сьогодні можна спостерігати становлення та зростання ролі інформаційних послуг в економіці регіонів. На глобальному рівні спостерігається неоднаковий рівень інформаційного розвитку. Так, до прикладу зазначимо, що за кількістю патентів (у розрахунку на численність наукових працівників) Україна в 15-20 разів відстає від розвинутих країн світу: на 1000 зайнятих у виробництві припадає близько 8,4 спеціалістів з науковим ступенем.

Аналіз досліджень і публікацій про функціонування сфери послуг, дозволяє зрозуміти як змінювалась її структура і формувалось поняття інформаційних послуг. При цьому особлива увага звертається на те, що в розвинутих країнах світу відбувається становлення інформаційного суспільства, однією з ознак якого є зростання частки споживання інформаційних товарів і послуг.

Виклад основного матеріалу. Інформаційні ресурси сфери послуг використовуються у всіх сферах природокористування – промисловому, сільськогосподарському, рекреаційному. У промисловості спостерігається підвищення продуктивності праці, знижується матеріало- й енергоємність товарів, зменшуються витрати на виробничі процеси. У деяких економічно розвинених державах на приватний капітал припадає понад 60 % фінансування науково-дослідних робіт. Основним інформаційним ресурсом *сільськогосподарського* природокористування є кількісні та якісні показники використання земельних ресурсів, природних і техногенних процесів, моніторинг за формами власності на землю, покращення сільськогосподарських земель, а також наявність реальної та правдивої звітності сільськогосподарських підприємств. Більшість з перелічених складових інформаційного ресурсу вже функціонують, однак трапляються реальні випадки заниження показників сільськогосподарського виробництва, що призводить до невідповідності значимості Інформаційного ресурсу. Тому це питання є питанням державного значення. *Рекреаційне* природокористування наразі у Чернівецькій області (як і в Західній Україні) набуває особливої значимості. Вже сьогодні існуючі розрахунки доводять, що цей вид природокористування, за показниками матеріальних доходів у казну України, може прирівнюватися до промислового природокористування Східної України. Особливо важливим є питання формування якісно нової структури рекреаційного природокористування. Його основними інформаційними особливостями виступають: туроператорська та турагентська діяльність як основа для розвитку туристсько-рекреаційного комплексу; рекламна інформація в галузі туризму та рекреації; просування за допомогою анімаційних заходів турпродукту та ін. Тому роль інформації тут значима та велика.

В умовах конкурентної боротьби на світовому ринку ресурсів та у зв'язку з загостренням екологічних проблем дедалі актуальнішими стають питання екологізації соціально-економічного розвитку. Екологізація можлива за рахунок реалізації інноваційних розробок у процесі виробництва та споживання товарів і послуг, а також у сфері природоохоронної діяльності. За визначенням Л.Г. Мельника, *екологізація економіки* – це цілеспрямований процес перетворення економіки, спрямований на зменшення інтегрального екодеструктивного впливу процесів виробництва та споживання товарів і послуг у розрахунку на одиницю сукупного суспільного продукту. Екологізація економіки здійснюється через систему організаційних, економічних, політико-правових заходів, що спрямовані на вирішення комплексу завдань:

- удосконалення технологій виробництва;
- заміна екологічно несприятливих виробів і послуг на екологічно більш ефективні еквіваленти в межах існуючого стилю життя;
- виробництво та споживання виробів і послуг, що докорінно змінюють стиль життя. У цьому випадку мова йде про істотне збільшення питомої ваги інформаційних товарів і послуг у загальному обсязі споживання і переході на структури споживання, що сприяють підтримці сталого розвитку суспільства.

Реалізація вище зазначених завдань досягається через ефективну взаємодію всіх суб'єктів економічних відносин: виробників, споживачів та держави.

На мікроекономічному рівні зростає значення інноваційної діяльності підприємств, її основу складають технологічні та інформаційні інновації. Виробництвом інноваційного продукту займаються великі корпорації (зокрема їх наукові та конструкторські підрозділи), наукові сектори університетів, державні інститути, лабораторії, дослідні станції, для яких інформація слугує основним товаром. З цієї позиції зростає зацікавленість у налагодженні тісних економічних зв'язків з виробничими підприємствами, які наукові розробки перетворюють у ринковий продукт.

Особлива роль у просуванні нових науково-технічних розробок із дослідницького у виробничий сектор належить підприємствам сфери послуг, що вирішують юридичні питання, займаються гарантійним і сервісним обслуговуванням нового обладнання та виробництвом рекламної продукції (буклетів, плакатів, брошур та ін.), готують наукові кадри для підприємств та організацій, проводять ярмарки, виставки-продаж, аукціони тощо.

Підвищення ефективності взаємодії науково-дослідних установ, виробничих підприємств та організацій сфери послуг у процесі інтенсифікації науково-дослідної діяльності та реалізації нових технологічних розробок можливо шляхом об'єднання їх у рамках інноваційних структур типу "технологічний парк". Технологічні парки наділені різними формами державної підтримки (фінансовою, податковою, митною), що забезпечують належні умови інноваційної діяльності. Ключовими елементами технопарку слугують науково-дослідницький, підприємницький, адміністративний та інкубаційний сектори (рис. 1). Науковий продукт як товар первинного ринку інновацій, створюється, насамперед, у дослідницькому секторі, і це визначає його статус як провідного компонента наукового парку. В структурі інкубаційного сектора необхідно виділити:

- 1) інжинірингові компанії – інженерно-консультаційні послуги, пов'язані з підготовкою та забезпеченням процесу виробництва та ринковою реалізацією наукових розробок дослідницького сектора;
- 2) аналітичні агенства – маркетингові дослідження за напрямками спеціалізації технопарку;
- 3) сервісні організації – проведення гарантійного та сервісного обслуговування продукції технопарку;
- 4) екологічні лабораторії – діагностичні заміри та дослідження в галузі екології, безпеки сфер життєдіяльності;
- 5) віртуальні інноваційні центри – збір, групування та передача інформації про інновації як у межах парку, так і поза ним [1].

В Україні зареєстровані і діють 18 технологічних парків. Ними виконується 54 інноваційних 11 інвестиційних проектів. Технопарки, без прямого фінансування з держбюджету, забезпечують розробку, виробництво і виведення на вітчизняний і закордонний ринки високотехнологічної конкурентоспроможної продукції. Так, протягом 2000-2008 років обсяг випуску інноваційної наукомісткої продукції склав 12,3 млрд. грн., приблизно сьома частина якої реалізована на зовнішніх ринках [4]. Проте, технопарки, які займали все істотнішу частку в інноваційній продукції промисловості (до 10 %), втратили свою динаміку, і в 2008 р. цей показник становив лише 5,2 %

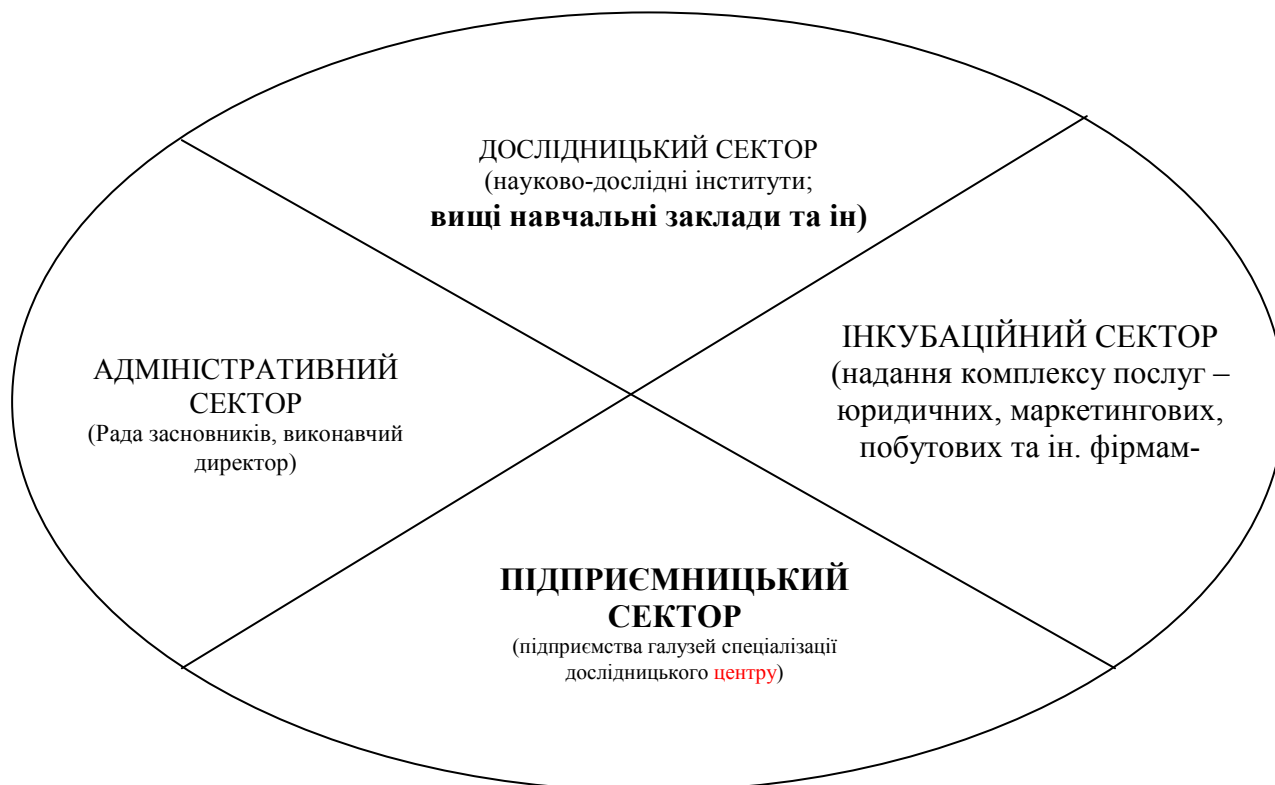

Рис. 1. Структурні елементи технологічного парку

У рамках регіональних програм Чернівецької області – Обласної комплексної програми енергозбереження та Програми розвитку виробництва електронних засобів енергозбереження – було створено Асоціацію “Технологічний парк: енерго- і матеріалозберігаюча фото- та мікроелектронна техніка. Нетрадиційні джерела енергії” (“Технопарк – Електроніка Буковини”). Асоціація є об’єднанням підприємств електронної галузі Чернівецької області, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича за підтримки Чернівецької обласної адміністрації.

Участь Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича в технопарку дає ряд переваг:

- залучити спеціалістів різного профілю із загальнонаукових та спеціальних кафедр та реалізувати не окремі теми, а комплексні розробки;
- можливість реалізувати науково-технічну продукцію разом із кадровим супроводженням;
- науково-технічний колектив постійно оновлюється за рахунок стажистів, докторантів, аспірантів, студентів, що є важливим для пошукових науково дослідницьких робіт;
- не належить жодній галузевій відомчій структурі, і тому може стати центром незалежної експертизи, сертифікаційних та маркетингових досліджень та ін. [1]

Слід зазначити, що інноваційна діяльність технопарків забезпечує не тільки досягнення економічних успіхів у певній сфері господарювання, але й сприяє вирішенню екологічних і соціальних завдань.

Аналізуючи екологічні програми розвинутих країн світу, можна відзначити, що сучасна концепція екологізації економіки сформувалася в результаті еволюції екологічних потреб суспільства. Так, у 1960-1970-х рр. XX ст. фінансові ресурси спрямовувались на розвиток очисного устаткування, що було викликано необхідністю зменшення негативних екологічних наслідків масштабної післявоєнної індустріалізації. 1980-ті роки характеризуються застосуванням маловідходних технологій, 1990-ті – вирішення екологічних проблем пов’язується з революційним підвищенням ефективності систем життєзабезпечення людського суспільства.

Сьогодні ж для забезпечення сталого розвитку суспільства необхідно не тільки підвищувати “екологічність” виробничих систем, але й змінити структуру споживання – збільшити частку інформаційних товарів і послуг у загальному обсязі споживання. Цей вид товарів призначений для задоволення нового виду соціальних потреб, виникнення яких пов’язане зі зростанням купівельної

спроможності населення. Якщо після Другої світової війни економічне зростання розвинутих країн супроводжувалось збільшенням споживання матеріальних благ, оскільки суспільство прагнуло забезпечити більш високий рівень матеріального благополуччя, то сьогодні парадигма суспільного розвитку змінилася: на перший план вийшли духовні цінності. Американські соціологи, досліджуючи співвідношення достатку та відчуття задоволення, відзначають, що в осіб, які живуть вище рівня бідності, зв'язок між доходами і відчуттям щастя вкрай незначний.

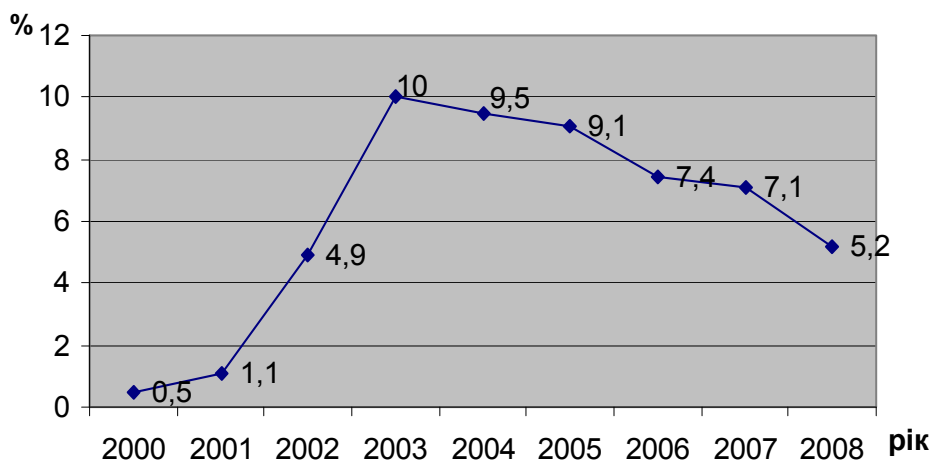

Рис.2. Частка продукції технопарків в інноваційній продукції промисловості (%)

Головною особливістю інформаційних товарів і послуг, що перетворює їх в умовно екологічні, є значна частка “інформації” у вартості виробництва. До цієї групи товарів можна віднести різні види туризму, рекреаційних послуг, освітніх послуг, спорту, мистецтв, дорогих захоплень тощо [2].

Аналіз структури споживчих витрат населення Чернівецької області показав, що наразі більша частина витрат припадає на матеріальні блага, а частка інформаційних товарів і послуг складає близько 12 %. Така структура споживання зумовлена в більшій мірі реальними доходами населення, аніж рівнем розвитку культури споживання. Таким чином, комплексне вирішення завдань екологізації соціально-економічного розвитку регіону повинно здійснюватись на основі системи заходів організаційного, інноваційно-інвестиційного, економічного й еколого-освітнього характеру. При цьому “екологізація людей”, під якою розуміють постійне відтворення екологічно орієнтованих знань, навиків і переконань [2], виступає необхідною передумовою досягнення стратегічної мети – сталого розвитку суспільства.

З огляду на значний природно-рекреаційний потенціал і культурно-історичну спадщину регіону перспективним є розвиток туризму (екологічного, рекреаційного, пізнавального та ін.). Протягом останніх років на території Чернівецької області створено чимало сучасних туристичних комплексів, що пропонують широкий спектр високоякісних послуг.

Слід зазначити, що туристичний продукт є лише одним із видів інформаційних товарів, а в цілому туризм як сфера людської життєдіяльності світоглядного значення є дієвим чинником формування екологічної свідомості особистості. Туристська активність збагачує людину новими знаннями, потребами та переконаннями, що має важливе значення для формування екологічної відповідальності людини насамперед як виробника і споживача суспільних благ.

Загалом, аналізуючи значення сфери послуг у процесі екологізації народногосподарського комплексу, можна виділити наступні її ключові функції: інформаційно-освітню, медико-біологічну, збільшення вільного часу, соціально-культурну, світоглядно-формуючу, фінансово-економічну і юридичну.

1. *Інформаційно-освітня функція*, її ключовими моментами є: а) формування інтелектуального потенціалу суспільства; б) підвищення рівня кваліфікації та професійного рівня трудових ресурсів; в) формування освітнього рівня населення країни.

В інноваційній моделі розвитку провідною статтею є інвестування в освіту з метою всебічного

розвитку особистості. За головний світовий приклад, що виокремлює роль і значення інформаційної функції слугують країни Західної Європи (члени ЄС), США, Японія та ін. Це ті країни, в яких система освіти населення реалізується за принципом "освіта на протязі всього життя" незалежно від віку, зайнятості і способу життя людини. Досвід багатьох країн світу засвідчує стимулювання процесів навчання населення різної вікової структури. Так в Італії, у відповідності до закону про зайнятість) особа, що задіяна у промисловому виробництві, у разі перепідготовки та професійного удосконалення, має право на оплачену відпустку. Крім того, нині у багатьох високорозвинених країнах налагоджено навчання людей з обмеженими можливостями, тих, хто відбуває покарання за законом та ін.

У відповідності до світових стандартів видатки на освіту складають не менше 5 % валового національного продукту (у країнах, що розвиваються - 4,1 %, у розвинених країнах - 5,3 % ВВП). За даними ЮНЕСКО, мінімальна частка видатків на підтримку інтелектуального потенціалу повинна складати 3,5 %. В Україні витрати на освіту становлять 5,4 % ВВП [5].

2. *Медико-біологічна* функція розглядається у наступних аспектах: виявлення переважаючих видів захворювань населення, в тому числі "хвороб століття"; лікування (відновлення здоров'я людини після перенесеного захворювання); оздоровлення (зняття виробничої і невиробничої психофізіологічної втоми). Людина як біологічна істота зазнає впливу оточуючого середовища, що позначається зростанням рівня захворюваності населення. Тому забезпечення медичних послуг високої якості розглядається як один з пріоритетів соціально-економічного розвитку держави як засади до побудови інформаційного суспільства.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, витрати на систему заходів з охорони здоров'я мають тенденцію до зростання, однак якщо у розвинених країнах їх показники пересічно складають 1850 ам. дол./ос. на рік, то у країнах, що розвиваються значення цього показника в десятки разів менше [6]. Для України питання забезпечення якісного і доступного медичного обслуговування є надзвичайно актуальним (державні видатки за 2006 р. становили 220 ам. дол./ос.), оскільки за рівнем захворювання на туберкульоз, СНІД, наркоманію та інші небезпечні хвороби XXI століття, рівнем дитячої смертності наша країна займає перші позиції у світових рейтингах.

1. *Функція збільшення вільного часу.* Сфера послуг значно „звільняє” населення від малопрофесійного самообслуговування і заощаджує витрати часу на задоволення власних потреб, збільшує час на відпочинок, підвищення інтелектуального рівня, контроль за станом здоров'я.
2. *Соціально-культурна функція.* Основою культурних і духовних потреб людини є бажання до пізнання оточуючого світу. Сфера послуг має величезні можливості для їх задоволення, а це сприяє гармонійному розвитку особистості. Необхідною умовою формування інформаційного суспільства є постійна зміна ціннісних орієнтирів людини, прагнення особистості до вдосконалення її внутрішнього потенціалу.
3. *Світоглядно-формуюча функція.* Вже сьогодні можна спостерігати за формуванням прошарку інтелектуальних працівників, які складають особливий клас, що займає домінуючі позиції у суспільстві і формує монополії на певні види наукового потенціалу. Виникає загроза, що цей прошарок людей, оволодівши суспільно-значущими інформаційними ресурсами, віддалиться від інших людей, а свої знання та навички використає для маніпуляції та легітимації власного курсу, ігноруючи інтереси і потреби інших людей. Мова йде про "цифрову прірву" (*Digital Gap, Digital Divide*), що розділяє суспільство на дві частини: тих, хто має можливість (а часом – просто змушений) використовувати високі технології (ІТ, Іп'єгпєї, телекомунікації та ін.), і тих, кому вони з різних причин недоступні (через їх неприйняття). Існуючу ситуацію можна змінити шляхом вирівнювання світоглядної позиції людини.
4. *Фінансово-економічна функція і функція захисту інформації* базується на фінансово-кредитних ресурсах, рівні їх розвитку та використанню, на юридичному захисті авторських прав на винаходи, правовій безпеці людини та її інформаційного потенціалу тощо.

Висновки. Таким чином, сфера послуг у цілому націлена на процес задоволення потреб людини і водночас виступає як важлива складова системи формування мотивів і забезпечення механізмів екологізації соціально-економічного розвитку. У зв'язку з цим у майбутньому збільшуватимуться капіталовкладення у сферу послуг, зокрема у сферу освіти, медицини, культури, туризму та ін., адже розвинена сфера послуг забезпечує стабільне відтворення населення та робочої сили.

Література:

1. Економічний потенціал регіону: пріоритети використання / за ред. І.М. Школи – Чернівці, 2003. – 464 с.
2. Мельник Л.Г. Екологічна економіка: Підручник. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2003. – 348 с.
3. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2008 рік
4. Мазур О.А. Технологічні парки України: стан та проблеми // www.in.gov.ua
5. Финансирование образования – инвестиции и доходы // www.unesco.org.ru
6. The World health report – 2007 // www.who.int

Резюме:

Т. Скутар. ИНФОРМАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ СФЕРЫ УСЛУГ КАК ФАКТОР ЭКОЛОГИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА.

В статье исследуется значение информационного потенциала сферы услуг как фактора экологизации социально-экономического развития региона. Выявлена роль и значение информационных ресурсов и инновационных структур типа «технологический парк».

Ключевые слова: информационный потенциал, сфера услуг, информационные ресурсы, инновационные структуры, технологический парк.

Summary:

Skutar T. THE ARTICLE DEALS WITH THE IMPORTANCE OF SERVICE SECTOR IN ECOLOGICAL DEVELOPMENT OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEM.

Development of intellectual, creative capabilities of an individual becomes the necessary condition of society development in the whole. Owing to this in future the capital investment in the sphere of services will be increased, special financing growth is expected in the sphere of education, medicine, culture, tourism, and so on; in fact the developed sphere of services provides the stable recreation of population and labor force.

Keywords: informative potential, sphere of services, informative resources, innovative structures, technological park.

Надійшла 17.03.2010р.